

פתיחה

התורה כותבת בפרשת השבוע על סדר בריאת העולם, כאשר בספרי התורה המודפסים שיש בזמנינו, בפרק א' מוזכרים היום הראשון עד השישי של הבריאה, ואילו יום השבת מוזכר בפרק ב' יחד עם בריאת האדם, האישה ועוד. כפי שהעירו חלק מהפרשנים, הפרדת שאר הימים מיום השבת, אינה מקרית, וייסודה בחלוקה הנוצרית שהשתרשה גם בעם ישראל.

חלוקת פרקי התנ"ך על ידי הנוצרים הייתה בעיקר מטעמי נוחות. לעיתים החלוקה אינה הגיונית בגלל חוסר הבנת הפסוקים, אך במקרים רבים החלוקה מכוונת ונועדה לבטא רעיונות נוצריים. גם במקרה זה, כדי להפחית את מעלת השבת ולא להופכה לסיום הבריאה, הפרידו אותה מימי הבריאה ושמו אותה בפרק ב' ולא חיברו יחד. ובלשונו של **יהודה איזנברג** (אתר דעת):

"לו הוסיפו שלשה פסוקים נוספים לפרק א', היה הפרק ברור יותר: שבעת ימי הבריאה בפרק א', ובפרק ב' מתחיל התיאור המקביל של הבריאה. מדוע הופרדה השבת מששת ימי המעשה? את התשובה נמצא אם נזכור כי הנוצרים הפרידו את השבת מששת ימי המעשה, והעבירו את סוף השבוע ליום ראשון."

ביום האחרון לבריאה כתוב "וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". הקושי בפסוק זה הוא שלכאורה אלוהים שבת כבר ביום השישי. המדרש עמד על קושיה זו וכתב, שהיה צורך לברוא את המנוחה, והיא נבראה בשבת. כיוון שהסבר זה אינו נראה כפשוטו של מקרא, הגמרא במסכת מגילה (ט"ז ע"א) מספרת שכאשר הכריח תלמי המלך את זקני ישראל לתרגם את התורה ליוונית, (תרגום השבעים) כולם תרגמו את הפסוק: ויכל א-להים ביום הששי, וישבת ביום השביעי.

בעקבות תרגום הפסוק בפרשה על ידי הזקנים, נעסוק השבוע בשאלה באיזה כתב נכתבה התורה. כפי שנראה, שאלה זו משליכה על הדיון האם מותר להכניס אותיות עבריות למקומות מטופנים, והאם ניתן לכתוב דברי חול בשפת התורה. כמו כן נעסוק בדברי האחרונים שניסו ליישב את מנהג העולם, שאינו מקפיד בדברים אלו.

אותיות התורה

באיזה כתב נכתבה התורה? בגמרא במסכת סנהדרין (כ"א ע"ב) מובאת מחלוקת תנאים בעניין זה:

א. לדעת רבי יוסי, הכתב בו נכתבה התורה הוא כתב עברי, השונה לגמרי מהכתב בו כותבים היום, ורק בימי עזרא נכתבה בכתב אשורי, שהוא הכתב שבימינו. ב. רבי חולק וסובר, שכבר בתחילה נכתבה התורה בכתב אשורי. לאחר שחטאו בני ישראל בבית ראשון ניתנה להם התורה בכתב עברי, ורק לאחר שחזרו בתשובה נכתבה התורה שוב בלשון אשורי.

ג. דעה שלישית ושונה לגמרי היא דעת רבי אלעזר המודעי הסובר, שלמעשה הכתב לא השתנה כלל, הכתב האשורי עימו כותבים בזמן הזה את התורה, הוא הכתב עימו כתבו אותה גם בעבר. מעין אסמכתא לדבריו הביא מלשון התורה "ווי העמודים", כשם שהעמודים לא השתנו, כך לשון התורה לא השתנה. ובלשון הגמרא:

"אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא: בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. רבי אומר: בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו - נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן - החזירו להם. רבי אלעזר המודעי: כתב זה לא נשתנה כל עיקר."

על בסיס דברי התנאים, מתפרשת מחלוקת נוספת בקשר לאותיות שהיו עומדות בנס בלוחות. הגמרא במסכת שבת (קד ע"א) כותבת שהאותיות שעמדו בנס הן האותיות ס' וס', שכן כדי שתוך האותיות יצליח 'לרחף' יש צורך בנס. בירושלמי (מגילה א, ו) לעומת זאת מובא, שדווקא האות ע' הייתה עומדת בנס, כיוון שבכתב עברי קדום, האות ע' כתובה בדומה לאות ס'.

הרדב"ז (ג, תתפג) רצה לבאר, שלמעשה אין מחלוקת בין הבבלי לבין הירושלמי. לטענתו הבבלי מדבר על הלוחות הראשונים, שנכתבו על ידי הקב"ה ובכתב אשורי. הירושלמי לעומת זאת מדבר על הלוחות השניים, שנכתבו על ידי משה רבינו ובכתב עברי. אמנם ניתן לפרש, שהמחלוקת בין הגמרות היא המחלוקת בין התנאים שראינו לעיל כשהבבלי צועד בשיטת רבי, שהתורה נכתבה בלשון אשורי והירושלמי לעומת זאת צועד בשיטת רבי יוסי, שהתורה נכתבה בכתב עברי (הרדב"ז לא רצה לפרש כך, עיין שם מדוע).

מחלוקת הראשונים

נחלקו הראשונים כיצד לפסוק:

א. **הרמב"ם** בתשובה (ס' סח) פסק כדעה הסוברת שהתורה והלוחות נכתבו בלשון אשורי, ורק בו יש קדושה ולא בכתב העברי. משום כך הוסיף, שבמהלך הדורות כאשר יהודים כתבו דברי חול, השתדלו להשתמש בכתב עברי (לדוגמא במטבעות של בר כוכבא וכדומה), על מנת להימנע מביזוי הכתב.

נראה שגם **הריטב"א** (מגילה ב"ב ד"ה מיהו) צעד בשיטה זו, וכתב שזו הסיבה שהגמרא במסכת מגילה כותבת ששכחו את אותיות הסופיות שבכתב האשורי (ס, ו, ז, וכו') והיה צורך שהנביאים ישחזרו אותן. ולכאורה כיצד ייתכן ששכחו חלק מהאותיות? ותייך, שכיוון שהכתב האשורי כל כך קדוש ובו נכתבו הלוחות, לא השתמשו בו לשום דבר אחר, וכשנגזר הארון שכחו כיצד הן נכתבות.

ב. **התשב"ץ** (א, ה"ה ומה שכתבת) חלק וסבר, שהקדושה נובעת לא מהכתב האשורי, אלא במה שכותבים בו - אם כותבים דברים קדושים אזי יש בכתב קדושה, ואם לאו, לא. ראייה לדבריו הביא מהגמרא במסכת שבת (מ"א ע"א) הכותבת שמותר לומר דברי חול בבית המרחץ למרות שהדברים נאמרים בלשון הקודש, מכאן מוכח שהעיקר הוא התוכן ולא הכתב.

¹ ישנם מספר הבדלים נוספים בין האלף בית המצוי בידינו כיום (הכתב האשורי), לכתב עברי עתיק. בעוד שבכתב אשורי בנוסף לעשרים ושתיים אותיות ישנן חמש אותיות סופיות, הרי שבכתב העברי אין אותיות סופיות. כמו כן, בכתב העברי האותיות הן למעשה ציורים, ולכן לדוגמא האות 'אלף', מצויירת בצורה של כעין ראש שור הנראה כך - א. מה שאין כן בכתב האשורי, שם האותיות אינן ציורים.

להלכה נפסק באחרונים כדעת הרמב"ם ורוב הראשונים, שאין לכתוב דברי חול באשורית ויש קדושה בכתב עצמו ללא קשר לתוכן הנכתב. פסק זה הוביל למחלוקת בין האחרונים האם כתיבת הזמנות וגם נחשבת כדבר מצווה ומותר לכותבם באשורית:

א. **הבן איש חי** (רב פעלים י"ד ד, לב) כתב שלא טוב המנהג שהחל להתפשט בזמנו, שיש הכותבים הזמנות לחתונות, בר מצווה וכדומה בכתב אשורית. לטענתו גם אם לא היו כותבים בהזמנה פסוקים ולבסוף הן מושלכות לפח בביזיון (דבר שלעצמו מהווה איסור), די בכתיבת ההזמנות שאין בהן מצווה בכתב אשורי בשביל לאסור מעשה זה.

גם בשו"ת **שיח יצחק** (ס' נג) כתב שאין לכתוב הזמנות בכתב אשורי והוסיף, שגם אם נאמר שיש בכתיבת ההזמנות לחתונה ובר מצווה מימד של מצווה, הרי רבינו ירוחם (מובא בבית יוסף אבה"ע ס' קנו) הביא בשם הר"י מיגאש שאין לכתוב גט בכתב אשורי, למרות שיש בו מימד של מצווה. ובלשונו של הבן איש חי:

"שאלה נעשה חדשות בארץ להדפיס ניירות בכתיבה אשורית להזמין בהם אנשים לשמחת חתן וכלה ויש שכותבים בהם גם פסוקים אי אריך למעבד כן. תשובה. זה ודאי אסור וצריך לגעור ביד העושים כן, כי זה גריעי טפי מן אגרות שלומים וכיוצא בהם, דהתם הם נשמרים ולא נזרקין לאשפה, אבל ניירות אלו אין דרך לשומרם אלא משליכין אותם תכף ומיד."

ב. **הכתב סופר** (אבה"ע ס' כב) חלוק וסבור, שהזמנה לדבר מצווה נחשבת גם היא מצווה, ולכן ניתן לכתובה בכתב אשורי. עוד הוסיף, שגם אם ההזמנות נשלחות לאנשים שבוודאי לא יגיעו לשמחת המצווה, הן בכל זאת הן נחשבות כדבר מצווה, שכן עצם הזמנה לדבר מצווה מייקרת את המצווה.

כיצד ידחו את הראייה שהביא בשו"ת שיח יצחק מרבי יוסף הלוי? **הרב וואזנר** (שבט הלוי ח, רכח) עמד על קושיה זו וטריץ, שאמנם רבי יוסף הלוי אסר לכתוב גט בכתב אשורי, אבל הרי **הרא"ש** בתשובה ובעקבותיו **השולחן ערוך** (אבה"ע קנו, א) פסקו שכתובת גט נחשבת דבר מצווה, ומשום כך ניתן לכתובו באשורית.

המציאות בפועל

למרות שלכולי עלמא יש לכתוב רק דברי מצווה בכתב אשורי, בפועל כותבים גם דברי חול, ואף מכניסים אותן למקומות מטופנים. לא זו בלבד, משום מה דווקא ספרי קודש רבים אותם מותר לכתוב בכתב אשורי נוהגים לכתוב בכתב רש"י, כתב שהומצא לפני כשש מאות שנה ובו וודאי שאין קדושה (עיין פתחי תשובה י"ד רפג, ג). דנו האחרונים, האם למנהג זה יש על מה להתבסס:

א. **הרב משה פיינשטיין** (אגרות משה י"ד ב, עו) **והציץ אליעזר** (טו, ז) כתבו, שכאשר נפסק שאסור להיכנס עם כתב אשורי לשירותים, הכוונה דווקא לכתב הראוי לכתיבת ספר תורה (עיין שולחן ערוך י"ד רעד). בעיתונים, או הכתב שעל גבי מוצרים אמנם הוא אשורי, מכל מקום אי אפשר לכתוב בו ספרי תורה. ובלשון הרב משה פיינשטיין, שהוסיף שראוי להחמיר בספרים שאינם דברי הבל:

"ובדבר הכנסת עיתונים וכן מילון שנדפסו באותיות מרובעות של דפוס לבית הכסא אין בזה שום איסור, כי אינם אותיות ששייך ללמד מהן דינים, ואף כתב אשורית שנכתבו כהוגן שכשרים לסת"מ אינו ברור האיסור, אך מכל מקום מהראוי להחמיר בכתב אשורית אם נכתבו בהו דברי רשות, אבל עיתונים שרובן כותבים דברים שאין ראויים להיכתב בכל אופן ליכא (= אין) איסור להכניסם לבית הכסא, אבל עצם הקריאה בהם אינו מן הראוי."

יש להעיר עם זאת, שנראה שלא כולם קיבלו חילוק זה. כאשר דן השולחן ערוך (י"ד רפד) בשאלה כיצד ניתן לכתוב פסוקים באגרות וכדומה, כתב **הרמ"א** (שם, ב) בשם **רבינו ירוחם** (אדם, נתיב ב', א', יט ע"ב) שיש אומרים שאין לכתוב כלל דברים של חול בכתב אשורית, ובפשטות מדבריו לא משמע שדיבר דווקא על כתב הראוי לספר תורה.

כך גם עולה מדברי **הבית הלל** (שם), שתמה כיצד כותבים באשורית בכניסה לחנויות שמוכרים בשר, יין וכדומה - ומסתמא לא כתבו שלטים אלו בכתב הראוי לספר תורה. גם **הדברי מלכיאל** (ב, פג ד"ה על כל פנים) סבר שבכל כתיבת כתב אשורי יש קדושה (אלא אם כן נכתבים בו דברי מיונות), ומעיקר הדין אם היה אפשר, צריך היה למנוע כתיבת ספרים באשורית. ובלשונו:

"ובעונות הרבים נתרבו כעת ספרי אפיקורסות ודברי עגבים הנדפסים בלה"ק ובכתב אשורית. ובודאי שאין בהם שום קדושה. אבל שאר ספרים הנדפסים בלשון הקודש וכתב אשורית בודאי יש בהם קדושה. ואם היתה יד האמת תקיפה היה ראוי למנוע מלהדפיס ספרים חיצונים בלשון הקודש וכתב אשורית."

ב. **הרב עובדיה** (יביע אומר ט, י"ד כד) הביא בנוסף לסברת הרב משה פיינשטיין, טעם נוסף להקל בעקבות **הרוגצ'ובר** (שלמת יוסף ס' טו). הם כתבו שייטכן שכאשר הרמב"ם ושאר הראשונים כתבו שאין לכתוב באשורית דברי חול, הם התכוונו דווקא לכתב יד, בו יש קדושה מיוחדת, ולא לכתב הנדפס במכונות כתיבה וכדומה שמעלתו פחותה (ועיין הערה²).

ג. סברא נוספת להקל שנאמרה בהקשר דומה, מובאת בספר **ברית כהונה** (מערכת א', אות ו'), שכוון שיש מעלה שכל עם ישראל יידע לשון הקודש, דבר שמעבר למעלתו העצמית זה יועיל לכך שידעו ללמוד תורה שבכתב ובעל פה. לכן ניתן להקל בדברים אלו למרות שיש בהם בעיה (אם כי כמובן בזמן הזה שרוב המוחלט בארץ ישראל יודעים עברית בצורה טובה, אין בדבריו סברא להקל).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו³...

² בעבר (כי תבוא שנה ב') ראינו סברא דומה של הרב וואזנר והרב עובדיה ביחס לכתיבת הפטרות על קלף. הם טענו, שכאשר הט"ז והמגן אברהם נקטו שניתן לכתוב הפטרות על ספר מודפס ולא על קלף כיוון שקדושת הדפוס שווה לקדושת הקלף, הם דיברו רק בעבר, שפעולת הדפוס כללה סידור אותיות ועשייה משמעותית, ולא בזמן הזה שהדפוס אוטומטי ומעלת האותיות פחותה.

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com